

Endvidere kan nævnes Niels Thomsens undersøgelse af vælgeradfærd under provisorierne, eksemplificeret ved landstingsvalget på Christianshavn 1890. Det demonstreres ved korrelationsanalyse, hvorledes skiftet bort fra Højre repræsenterede et generationsbestemt holdningsskift i opfattelsen af politikens mål og mening, i den almindelige københavnske befolkning, uden direkte forbindelse til industrialiseringsprocessen, men som en demokratisk alliance, der forvandlede socialdemokratiets fremtidige rolle.

Som et sidste eksempel kan man nævne Ingrid Henriksens analyse af vordenskabets indførelse fra slutningen af 1400-tallet. Med inspiration fra Douglass North's institutionelle økonomiske teori og i forlængelse af Ladewig Petersens og Witold Kulas undersøgelser af det danske, hhv. polske godssystem tolkes refeudaliseringen som en typisk 'uproduktiv udviklingsvej', hvor godssystemets ineffektivitet blev skjult af bondebrugets krise og hoveriarbejdets karakter af 'frit gode'. Det hindrede mere hensigtsmæssige og mindre specialiserede produktioner i at fremstå som mulige udviklingsveje, men kan i anden omgang have bidraget til en langt mere effektiv gennemførelse af landboreformerne. Skal man se det som en grund til trods alt at bevare en optimisme overfor landbrugets udvikling i EU?

Bogen, der er behersket illustreret og nydeligt layout'et, rundes smukt af med Tage Kaarsteds politiske portræt af fødselarens farfar, socialdemokraten, landstingsmand H.P. Johansen.

Hans Kryger Larsen

LARS ERSLEV ANDERSEN (red.): Middle East Studies in Denmark. Odense University Publications in Middle East Studies 1. Odense University Press 1994, 215 s., 250 kr.

Bogen præsenterer eksempler på dansk forskning i Mellemøstens »historie, politik og økonomi«, »sprog og kommunikation« og »kultur og religion«. Omrent halvdelen af de 13 forfattere har tilknytning til Center for Mellemøststudier ved Odense Universitet, og bogen er et slags »Festschrift« til Søren Mørch, der har været centrets primus motor siden starten i 1985. Mange af artiklerne kredser omkring identitetsdannelsen og dens muligheder og problemer for folkene i »mellemlandet« mellem øst og vest. De resultater, forfatterne når frem til, peger til gengæld på, at problematikken udfolder sig meget forskelligt inden for den mellemøstlige kulturkreds' enkelte stater. Lars Erslev Andersen viser, hvordan de islamiske religiøse autoriteter, ulamaen, i Yemen fremmer moderniseringen ved at vælge moderne vestlig medicin og praktisere en vestlig forbrugskultur eller snarere forbrugsbesættelse. I denne indgår også tilslørede kvinder. Som ny kvindemode er dens budskab snarere velstand end islamisme, idet tilsløringen er blevet et statussymbol for de kvinder, der har råd til ikke at deltage i markarbejdet. Ægyptens islamister oplever derimod vestens lægevidenskab som en trussel. Jakob Skovgaard-Petersen viser, hvordan den ægyptiske islamistiske presse gjorde en muslimsk mandlig students kønsskifteoperation til et symbol på det kristne vestens undergravning af Ægyptens identitet. I Torben Rugberg Rasmussens artikel behandles en situation, hvor det var Islam, der blev gjort til et

symbol. Han peger på, hvor afgørende det blev for eftertiden, at der ikke udvikledes en positiv sekulær identitetsforståelse i Pahlavidynastiets Iran. Han tillægger de iranske intellektuelle i 50'erne og 60'erne et moralsk medansvar for den islamiske revolution i 1979, idet de kun tilbød deres læsere et apokalyptisk og superpessimistisk verdensbillede. De intellektuelles foragt og rædsel for det moderne vestlige samfund medførte, at alle aspekter af shahens og Vestens modernisering af samfundet afvistes som illegitim af hele det ikkeofficielle Iran. Til gengæld svigtede de samme intellektuelle standens kritiske adelsmærke: frem for at søge efter sekulære alternativer stillede de sig tilfreds med at udråbe en idealiseret Islamforståelse som det iranske folks sidste overlevelsesmulighed. Denne indholdstomme og instrumentelle Islamtolkning blev siden fyldt med et religiøst indhold af Khomeini og islamisterne.

Uffe Østergaard tager også identitetsspørgsmålet op til behandling, men han spænder både over praksis- og symbolsynsvinklen. Han gør op med idéen om osmannerriget som et asiatiske fremmedlegeme implanteret i Europa. I stedet understreger han de europæiske karakteristika ved det muslimske storrige: imperieideologien, der gjorde sultanerne til de romerske kejseres efterfølgere; brugen af vestlig krigsteknologi formidlet af renegater fra Europa; etableringen af en stående hær af infanterister etc. Som det fremgår heraf er Østergaards forståelse af »det europæiske« ved osmannerriget en meget rummelig kategori. Hvad der går tabt i præcision og realisme ved at anlægge en sådan synsvinkel, vindes til gengæld ved at historiens store temaer kommer til at indgå i overblikket over et halvt årtusendes osmanniske historie. Østergaard understreger således med rette den religiøse og kulturelle tolerance som et afgørende træk ved den centraliserede osmannerstat. Religiøs intolerance og statsvold mod minoriteter hørte især rigets forfaldsperiode til og var selv da ikke altgennemtrængende.

At mødet med Mellemøsten også får identitetsspørgsmålet op på bevidsthedens overflade hos vestlige tilreisende fremgår af bogens sidste artikel. Th. Møller Kristensens emne er, hvordan danske rejsebogsforfattere fra 1647 til 1986 har iscenesat deres forståelse af dansk identitet i deres beskrivelser af mødet med Mellemøstens folk. For det meste var de rejsende ikke i tvivl om, at de fremmede hørte hjemme på et historisk udviklingstrin, der lå lavere end den verden, som de selv tilhørte. Men undertiden sprængte konkrete rejseoplevelser alligevel et hul i den vestlige fortolkningsrammes forestillinger om industrikulturen og demokratiet som fremskridtets indiskutable udtryk. Et sådant gennembrud anes i Johs. Østrups fascination af ørkenens beduiner under en rejse til hest gennem det nære Mellemøsten i 1892-93, men udfoldes bredt i Henny Harald Hansens etnografiske studier blandt irakiske landsbykvinder i 1957. Bogens artikler dokumenterer, at en lignende åbenhed til studieobjektet også er til stede blandt yngre danske Mellemøstforskere. Derfor er det synd, at artiklerne rummer så mange stavfejl i elementære engelske ord.

Stephen Turk Christensen